

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra humanitních věd

Bakalářská práce

Drobná církevní architektura na Chodsku

Anna Cichá

2014

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci „Drobná církevní architektura na Chodsku“ jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autorka uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

Nevolice, 16. října 2013

Anna Cichá

.....

Poděkování

Na prvním místě chci poděkovat vedoucímu své bakalářské práce panu PhDr. Miroslavu Polišíenskému, CSc. a Ing. Ireně Herové za cenné rady a připomínky. Velký dík patří rovněž Ing. Marii Homolkové, pracovníci Místní akční skupiny, Český les, o.s., za pomoc při získávání informací o dotačním programu FICHE 1 - Vytvoření podmínek pro rozvoj cestovního ruchu.

Drobná církevní architektura na Chodsku

Small sacral architecture in Chodland

SOUHRN

Bakalářská práce se zabývá drobnými církevními stavbami, jako jsou Boží muka, kříže, kapličky a smírčí kříže vyskytující se na Chodsku v původních jedenácti chodských vesnicích. Teoretická část práce pojednává o geografické, historické, socioekonomické a etnografické charakteristice regionu Chodska. Pozornost je věnována rovněž typologii církevních staveb, funkcím a historii drobných sakrálních objektů v českých zemích. Praktická část bakalářské práce je zaměřena na popis a fotodokumentaci drobných staveb církevní sakrální architektury v Domažlicích, Klenčí pod Čerchovem, Postřekově, Chodově, Újezdě, Draženově, Stráži, Tlumačově, Mrákově, Klíčově, Pocinovicích a Chodské Lhotě. Cílem bakalářské práce je vytvořit stručnou a souhrnnou publikaci o drobných sakrálních objektech na Chodsku, která v současné době chybí na knižním trhu a která může být vydána v podobě turistické brožury v rámci dotačního programu FICHE 1 – Vytvoření podmínek pro rozvoj cestovního ruchu. Publikace může přispět k podpoře cestovního ruchu a regionálního rozvoje na Chodsku.

SUMMARY

The the aim of bachelor thesis is to analyze buildings of small sacral architecture such as devotional pillars, conciliation crosses, chapels and campaniles in the ethnographical rich Chodland region in eleven original villages belonging to Chodland. The theoretical part of the bachelor thesis is focused on geographical, historical, socioeconomical and ethnographical description of Chodland region. The crucial part of thesis is devoted to typology of sacral buildings, their functions and history of buildings of small sacral architecture in Czech countries. The practical part occupies with description and photodocumenation of buildings of small sacral architecture in Domažlice, Klenčí pod Čerchovem, Postřekov, Chodov, Újezd, Draženov, Stráž, Tlumačov, Mrákov, Klíčov, Pocinovice a Chodská Lhota. The aim of the bachelor thesis is a creation of brochure about buildings of small sacral architecture in Chodland which is financed with the European programme FICHE 1 – Creation of conditions for development of tourism in Chodland.

KLÍČOVÁ SLOVA: drobná církevní architektura, Boží muka, smírčí kříže, kapličky, kříže, zvonice, Chodsko, regionální rozvoj, FICHE 1.

KEY WORDS: small sacral architecture, devotional pillars, conciliation crosses, chapels, crosses, campaniles, Chodland, regional development, FICHE 1.

OBSAH

1.	ÚVOD.....	7
2.	CÍLE PRÁCE.....	7
3.	METODIKA PRÁCE.....	8
4.	CHODSKO – CHARAKTERISTIKA.....	8
4.1.	GEOGRAFICKÉ VYMEZENÍ REGIONU CHODSKA.....	8
4.2.	HISTORIE CHODSKA – CHODSKO A CHODOVÉ.....	9
4.3.	ETNOGRAFICKÁ CHARAKTERISTIKA CHODSKA.....	12
4.4.	SOCIOEKONOMICKÁ CHARAKTERISTIKA REGIONU.....	13
4.5.	NÁBOŽENSKÁ CHARAKTERISTIKA CHODSKA.....	13
5.	CÍRKEVNÍ STAVBY A JEJICH HISTORIE.....	14
5.1.	DROBNÉ CÍRKEVNÍ STAVBY A JEJICH HISTORIE V ČESKÝCH ZEMÍCH.....	15
6.	FUNKCE DROBNÝCH SAKRÁLNÍCH OBJEKTU.....	17
6.1.	FUNKCE PRIMÁRNÍ.....	17
6.2.	FUNKCE SEKUNDÁRNÍ.....	18
6.2.1.	<i>FUNKCE INFORMAČNÍ.....</i>	18
6.2.2.	<i>ENVIRONMENTÁLNÍ FUNKCE.....</i>	19
6.2.3.	<i>FUNKCE MODERNĚ-ESTETICKÁ.....</i>	19
6.3.	STAVBY DROBNÉ SAKRÁLNÍ ARCHITEKTURY.....	19
6.3.1.	<i>BOŽÍ MUKA.....</i>	19
6.3.2.	<i>KAPLIČKY.....</i>	20
6.3.3.	<i>ZVONIČKY.....</i>	20
6.3.4.	<i>KŘÍŽE.....</i>	21
7.	STAVBY DROBNÉ CÍRKEVNÍ ARCHITEKTURY PŮVODNÍCH JEDENÁCTI CHODSKÝCH VESNICÍCH.....	21
7.1.	DOMAŽLICE.....	21
7.2.	DRAŽENOV.....	23
7.3.	CHODOV.....	25
7.4.	CHODSKÁ LHOTA.....	26
7.5.	KLENČÍ POD ČERCHOVEM.....	27
7.6.	MRÁKOV.....	28
7.7.	STRÁŽ.....	30
7.8.	TLUMAČOV.....	31
7.9.	POCINOVICE.....	33
7.10.	POSTŘEKOV.....	34
7.11.	STARÝ KLÍČOV.....	35
7.12.	ÚJEZD.....	36
8.	DOTAČNÍ PROGRAMY V RÁMCI PLZEŇSKÉHO KRAJE.....	37
8.1.	DOTAČNÍ PROGRAMY PRO OBNOVU PAMÁTEK.....	37
8.2.	PŘEHLED FINANCOVÁNÍ OPRAV OBJEKTŮ DROBNÉ SAKRÁLNÍ ARCHITEKTURY.....	38
8.3.	DOTAČNÍ PROGRAM FICHE 1 – VYTVOŘENÍ PODMÍNEK PRO ROZVOJ CESTOVNÍHO RUCHU	
9.	ZÁVĚR.....	38
10.	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	40

1. ÚVOD

Stavby drobné církevní architektury jsou cennou a nedílnou součástí kulturního bohatství České republiky a neodmyslitelným prvkem české kulturní krajiny. Ačkoli byla převážná většina staveb drobné sakrální architektury postavena v devatenáctém století a na počátku dvacátého století, stavění těchto objektů má v českých zemích více než staletou tradici. Během komunistické éry byl násilně přerušen vývoj těchto staveb, mnoho jich zaniklo či chátralo. Stavění a následná péče o tyto objekty přestala být vnímána negativně teprve s pádem komunistické éry.

Po roce 1989 došlo k oživení zájmu o tyto stavby v řadách historiků, památkářů a krajinných architektů. Rovněž i širší veřejnost, katolická církev, nejrůznější spolky a sdružení iniciovaly opravu Božích muk, kaplí, kapliček a křížů.

Ve své bakalářské práci jsem se zaměřila na vybraný region Chodska, přičemž jsem toto území omezila na původních jedenáct chodských vesnic, které i v době komunismu patřily k oblastem ve kterých se i přes komunistickou ideologii udržela silná víra v Boha. Chodové navštěvovali kostely a starali se o drobné církevní stavby i přes nebezpečí kádrových postihů.

Jaké typy církevních staveb vlastně existují? Jakou funkci plnily a plní v současnosti? Co je pro drobné církevní stavby sakrální architektury charakteristické, z jakých materiálů jsou postaveny? Na tyto otázky se pokusím ve své práci odpovědět, přičemž značná pozornost bude věnována charakteristice chodského regionu, popisu a fotodokumentaci drobných objektů sakrální architektury v chodském regionu.

2. CÍLE PRÁCE

Cílem této bakalářské práce je charakterizovat významné drobné sakrální stavby na Chodsku v původních jedenácti chodských vesnicích. Důraz bude kladen na popis a fotodokumentaci těchto památek. První část předložené bakalářské práce je věnována charakteristice vybrané oblasti – Chodska, přičemž hlavními cíli je poskytnutí širších informací z etnografického, historického, náboženského a socioekonomického hlediska.

Bakalářská práce má teoretickou a praktickou část, přičemž teoretická část si klade za cíl zvládnutí práce s odbornou literaturou. Praktická část se snaží postihnout nejdůležitější drobné objekty sakrální architektury na Chodsku. V rámci praktické části bakalářské práce byl proveden terénní výzkum zaměřený na lokalizaci a fotodokumentaci těchto významných drobných sakrálních objektů v chodské krajině.

Hlavním cílem bakalářské práce je vytvořit stručnou a souhrnnou publikaci o drobných sakrálních objektech na Chodsku, která v současné době chybí na knižním trhu a která může být vydána v podobě turistické brožury v rámci dotačního programu FICHE 1 – Vytvoření

podmínek pro rozvoj cestovního ruchu. Publikace může přispět k podpoře cestovního ruchu a regionálního rozvoje.

3. METODIKA PRÁCE

Nejužívanější metodou použitou při vypracování bakalářské práce je deskriptivní metoda, která se snaží charakterizovat a popsat osudy jednotlivých drobných sakrálních objektů v původních jedenácti chodských vesnicích, přičemž byla použita odborná historická, etnografická a regionální literatura. Vzhledem k chybějícím publikacím o drobných stavbách sakrální architektury na Chodsku byla práce a především shromažďování odborné literatury časově poněkud náročnějším. Odbornou literaturu jsem čerpala jak z městských knihoven, tak z antikvariátů a vlastních zdrojů.

V několika případech jsem využila odborné konzultace s pracovníky Muzea chodského hradu v Domažlicích, neboť lokalizace jednotlivých objektů se v odborných knihách lišila. Pro lokalizaci staveb, která byla v některých případech komplikovanější, posloužila metoda interview s místními obyvateli a katolickými kněžími, kteří poskytli nezbytné informace o umístění těchto staveb v krajině. Nedílnou součástí práce byl rovněž i terénní výzkum a následná fotodokumentace drobných objektů sakrální architektury v původních jedenácti chodských vesnicích.

Hlavním cílem práce bylo vytvoření stručné publikace o drobných objektech sakrální architektury na Chodsku, která bude financována dotačním programem FICHE 1 – Vytvoření podmínek pro rozvoj cestovního ruchu. Samotné téma bakalářské práce jsem ještě před začátkem psaní odborně konzultovala s pracovníky poskytovatele dotace MAS Český les, o.s. - Místní akční skupinou Český les, o.s. v Domažlicích.

4. CHODSKO - CHARAKTERISTIKA

4.1. GEOGRAFICKÉ VYMEZENÍ REGIONU CHODSKA

Chodsko leží na v Předhoří českého lesa zvaného Chodská pahorkatina v západní části Čech v těsné blízkosti německého Bavorska. Chodská pahorkatina je omezena na východě u Staňkova Plzeňskou kotlinou a na jihovýchodě výběžkem rozsáhlého podhůří Šumavy a Všerubského mezihoří.¹ Administrativně patří Chodsko do Plzeňského kraje.

Historická a etnografická oblast Chodsko sahala od Železné Rudy k Přimdě, Tachovu a Plané v okolí západočeského města Domažlice. Samotná historická oblast Chodska se dělí na dolní a horní Chodsko a je tvořena původními jedenácti chodskými vesnicemi, jejichž obyvatelé byli poddaní pouze krále. Jsou to: Klenčí pod Čerchovem, Postřekov, Chodov, Újezd, Draženov, Stráž, Tlumačov, Mrákov, Klíčov, Pocinovice a Chodská Lhota.

¹ BIRNER, Z.: Chodsko a Český les, Praha 1976, s. 10.

4.2. HISTORIE CHODSKA

Chodsko² a Chodové

Název Chodsko odvozený od jména zde žijících obyvatel – Chodů vznikl až ve druhé polovině devatenáctého století v souvislosti s rostoucím zájmem o etnografii a turistiku. Pojmenování Chodové je odvozeno od slovesa: choditi. Původně se jednalo pouze jedenáct chodských vsí, později se tento termín rozšířil i na ostatní vsi. Původní chodské vsi byly založeny v průběhu dvanáctého a třináctého století, většina jich končí na koncovku -ov a všechny vsi mají podobný typ návěsního půdorysu.³

První zmínka o Chodech jako o poddaných s primárním úkolem střežit hranice v pohraničním královském panství Domažlic, Přimdy a Tachova se objevuje ve čtrnáctém století v řadě listin a kronik.⁴ Řada historiků se rozchází v otázce počátku a původu Chodů. F. Teplý klade počátky Chodů do doby bronzové,⁵ F. Macháček do 9. století,⁶ H. Jireček a K. J. Erben do 10. – 11. století,⁷ Pavel Stránský a R. Turek do Břetislavovy doby⁸ a J. Vančura do let panování Přemysla Otakara II.⁹

V souvislosti s původem Chodů se objevují nejrozmanitější teorie o jejich původu. Chodové jsou potomky Švýcarů, polských tzv. Hedčanů, haličských Rusínů, Slováků, podunajských (korutanských) Slovanů, Srbů z Bavorska.¹⁰ Někteří autoři se drží teze, že Chodové jsou ve skutečnosti českého původu.¹¹ Eduard Maur uvádí, že termín Chodové slouží výlučně pro privilegované obyvatele vsí na česko-bavorském pomezí, kteří střežili zemskou hranici.¹²

Historicky doložené chodské vsi tvoří úzký a místy přerušovaný pruh přiléhající k hraničnímu lesu v oblasti od Dyleně až po Všerubský průsmyk. Na Domažlicku je nejstarším osídleným územím hradiště u Smolova z 10. století. Královské mandáty, listiny a supliky podávané Chody a i další prameny z 15. a 16. století udávají jako hlavní činnost Chodů střežit a

²Nejrozsáhlejší historickou práci o dějinách Chodů napsal F. ROUBÍK: Dějiny Chodů u Domažlic, Praha 1931.

³KALOUSOVÁ, L.: Chodský kraj na prahu 21. století, Plzeň 2011, s. 5.

⁴O Chodech se poprvé zmiňuje Dalimilova kronika z počátku 14. století v souvislosti s jejich účastí u bitvy u Brůdku roku 1040, kdy pomohli k vítězství Břetislava I. nad německým císařem Jindřichem II. V roce 1325 vydává český král Jan Lucemburský listinu, která Chody rovněž zmiňuje. Chody a Němce usazené v okolí městečka Stráž pod Přimdou připomíná listina téhož panovníka pro Stráž z roku 1331 O tachovských Chodech se mluví v souvislosti s hraničním sporem roce 1360, ale toponomasticky jsou tachovští Chodové doloženi již dříve (v letech 1316-1319 de Chodoweplane). O střežení hranic Chody mluví výslovně privilegium Jiřího z Poděbrad pro domažlické Chody z roku 1458. E. Maur, Chodové. Historie a historická tradice, 1984, s. 10.

⁵F. TEPLÝ: Z nejstarších dějin Kdyňska. In: Kdyňsko, Kdyně 1941, s. 95-100.

⁶F. MACHÁČEK: Odkud přišli a kam došli Chodové? In: Život Plzeňska 2, 1951, s. 24.

⁷H. JIREČEK: Běh kolonizací, s. 364. K. J. Erben: Dílo 2, Próza a divadlo, Praha 1939, s. 107-108.

⁸R. TUREK: Čechy na úsvitě dějin. Praha 1963, s. 235.

⁹J. VANČURA: Dějiny někdejšího královského města Klatov I., Klatovy 1927, s. 56-57.

¹⁰E. MAUR: Chodové. Historie a historická tradice, 1984, s. 10.

¹¹Jednotlivé teorie o původu Chodů shrnul M. Bělohávek: Problém původu Chodů v české historické literatuře. In: Acta regionalia 1970-1971, Praha 1972, s. 3-15.

¹²E. MAUR: Chodové. Historie a historická tradice, s. 11.

ochraňovat hranice, lesy a hory, bránit škodám a obcházet hraniční les, jemuž přísahali.¹³ V době války Chodové plnili i vojenskou funkci. Jejich úkolem bylo kácet les a držet trvalou stráž na hranici. O domažlických Chodech víme, že tuto funkci plnili společně s městem Domažlice.¹⁴ Druhotným úkolem Chodů bylo tzv. klejtování – tedy poskytování ozbrojeného „průvodu“ (conductus, geleite) cestujícím, především obchodníkům.¹⁵ Tato funkce byla ovšem druhotná a ani rozmístění chodských vsí neukazuje těsnější vazbu na zemské stezky. Sama instituce stráží byla od 13. století v úpadku, zatímco Chodové prožívali po roce 1300 rychlý a trvalý socioekonomický vzestup.¹⁶

Chodové se odlišovali především svými písemnými privilegii pocházející z 14., 15. a počátku 16. století a zvykovými (například právo k užívání hraničního lesa k lovu a k těžbě dřeva). V letech 1325 – 1612 dostali Chodové od českých panovníků celkem dvacet čtyři privilegií, která potvrzovala jejich výsady. Stále byli poddanými krále a byli zatíženi nevelkými robotami, i když později tvrdili pravý opak.¹⁷ Domažličtí Chodové měli větší míru svobody než Chodové na Přimdě a v Tachově. Pouze v jejich vsích se nesměli usazovat šlechtici, měli osvobození od cel a mýt v zemi. Domažličtí Chodové měli rovněž i právo várečné – právo vařit pivo, právo mletí. Mohli se shromažďovat, stěhovat se ze vsi do města, kácet v lesích dřevo, pálit kolomaz a lovit zvěř. Směli provozovat řemeslo a svobodně se ženit. Domažličtí Chodové měli svou vlastní samosprávu sídlící v Domažlicích na Chodském hradě. Včele stál chodský rychtář – soudce a dvanáct konšelů, z každé vesnice jeden, z Pocinovic dva. Byl vybírán i písař a posel - výběřčí daní. Měli své vlastní insignie, k nimž patřila pečeť a vojenský znak. Pečeť vlastnili od konce 15. století – uprostřed s čakanou (okovaná hůl se sekýrou), hvězdami a nápisem: „Chodové z Domažlic.“ Měli svůj prapor, na kterém byl znázorněn pár vysokých plstěných bot. Od konce 19. století byla na praporu vyobrazena hlava psa, protože se Chodům říkalo psohlavci. Chod byl na stráž doprovázen psem a byl ozbrojen čakanou, píkou, kopím, sekýrou, cepem nebo lukem. Od 16. století používali pušky.

Jen oni se označovali jako Chodové a v 16. století se vyplatili na čas ze zástavy, a poté byla na chodský hrad přenesena řada práv, dosud patřící pouze zástavní vrchnosti. Chodové z Tachova ani z Přimdy se o něco podobného nepokusili. Domažličtí Chodové byli v roce 1630 rovněž jako poslední prodáni panovníkem do dědičného vlastnictví, zatímco tachovští a přimdští již na přelomu 16. a 17. století.¹⁸

Již ve středověku bránili domažličtí a tachovští Chodové svá práva porušované královskými purkrabími, polesnými a zástavními vrchnostmi. Od 16. století vedli téměř stále nepřetržité spory a od králů ani od vrchností už nedostali žádná privilegia. Na konci 15. století se Chodové dostali pod zástavní držbu vlivného českého rodu Švamberků. Petr ze Švamberka

¹³Tamtéž, s. 12.

¹⁴F. ROUBÍK: Chodské majestáty, č. 10, s. 25.

¹⁵E. MAUR: Chodové. Historie a historická tradice, s. 13.

¹⁶E. MAUR: Chodové. Historie a historická tradice, s. 13.

¹⁷F. ROUBÍK: Chodské majestáty, č. 10, s. 25.

¹⁸E. MAUR: Chodové. Historie a historická tradice, s. 14.

nutil Chody robotovat, což vedlo k prudkému odporu Chodů, kteří se roku 1547 postavili proti králi. Jejich neposlušnost vůči králi byla potrestána ztrátou privilegií a peněžitou pokutou. Privilegia jim byla nakonec vrácena, ale pokutu musel uhradit. Švamberkové i nadále porušovali práva Chodů a Chodové vznesli roku 1558 protest králi, ale právní jednání je poučilo o nedostatečné právním zabezpečení jejich zvykových práv, která v jejich královských privilegiích nebyla zmíněna. Roku 1560 získali Švamberkové právo od krále Ferdinanda I. k potrestání neposlušných Chodům na hrdle a král Chodům nařídil poslouchat svou vrchnost. Roku 1572 se Chodům podařilo vykoupit se ze švamberské držby a stali se svobodnými.

Panovník i zemská vrchnost respektovala jejich práva, která měla písemně zaručena. Kromě větší míry svobod se domažličtí Chodové lišili i od Chodů z Tachova a Přimdy i tím, že se neponěmčili a uchovali si svoji českou národnost, mluvili specifickým chodským nářečím zvaným bulačina. Během husitských válek stáli Chodové z Tachova a Přimdy na katolické straně a v průběhu 16. století byli pod velkým tlakem německé kolonizace a došlo k jejich poněmčení. Domažličtí Chodové sympatizovali během husitských válek s husity a v okolí Domažlicka vznikaly první německé osady až v průběhu šestnáctého století. V pobělohorské době se domažličtí Chodové postavili vlně poněmčení a utužování robotních povinností.¹⁹

V roce 1621 jsou domažličtí Chodové dáni do zástavy (za 7500 zlatých) německému rodu Lammingerů z Albenreuthu. V roce 1630 jsou prodáni za 56 000 zlatých Lammingerům. Zákazy a porušování práv Chodů Wolfem Vilémem Lammingerem z Albenreuthu vedly k ozbrojenému povstání. Císař Leopold I. roku 1629 odmítl Chodům potvrdit jejich privilegia a Lamminger vymohl zvýšení ceny chodských držav, aby nemohly být Chody vykoupeny tak jako za Švamberků. V roce 1630 Lamminger Chodům odebral prapor i pečeť. Po smrti Wolfa Viléma Lammingera převzala vládu nad Chody vdova Barbora z Lammingeru s hejtmanem z Aschenbachu. Roku 1642 jim vládl nejstarší syn Wolf Bedřich. V letech 1652 -1696 spravoval chodské území mladší Wolf Maxmilián, který se zasloužil o to, aby byli Chodové zbaveni všech svých práv. Chodové museli Lammingerům odvádět zástavní platy v penězích, platy z lesa, luk, trávníků, krčem, piva a naturální dávky. Byli postaveni na stejnou úroveň jako ostatní poddaní, dvakrát týdně museli robotovat a nesměli svobodně užívat hraničního lesa.²⁰

Chodové neúspěšně podnikli dvě cesty do Prahy a do Řezna, aby úřady právně uznali jejich královské privilegia. Roku 1680 zbavil Wolf Maxmilián Chody většiny privilegií. Na základě dvou majestátů, které Chodové zachránili, vedli spor s Lammingery. V roce 1692 vypravili na císařskou audienci k Leopoldovi I. Jan Sladký Kozina a David Forst do Vídně. Po mnoha jednáních ve Vídni i v Praze Chodové svůj spor prohráli. Vůdce povstání Jan Sladký Kozina, který byl roku 1695 v Plzni popraven.

¹⁹PROCHÁZKA, Zdeněk. *Historie města Domažlice [online]. Publikováno 22. 2. 2002. [Citováno 2013 – 09. 1.]. Dostupné z: <http://www.domazlice.info/o-domazlicich/hranicni-mesto-domazlice.html>.*

²⁰Tamtéž.

V letech 1697 -1848 vlastnila Chody rodina Stadionů, během jejíž držby se postavení Chodů nezlepšilo. V roce 1767 Chodové naposledy vystoupili proti vrchnosti a robotě. Ohnisky povstání bylo v Mrákově, Tlumačově a Chodově. K vyřešení situace došlo roku 1775 vydáním robotního patentu. I po zrušení nevolnictví roku 1781 Josefem II. Chodové vzdorovali proti vrchnosti. Z poddanství se definitivně vymanili roku 1848, kdy císař Ferdinand I. Dobrotivý vydal patent o zrušení poddanství.

4.3. ETNOGRAFICKÁ CHARAKTERISTIKA CHODSKA

Jedním z rozlišujících znaků obyvatel Chodska býval lidový kroj. První podrobnější zprávy o chodském kroji pocházejí ze čtyřicátých let devatenáctého století, kdy jej ve svých národopisných studiích nakreslil a popsal Karel Jaromír Erben a Božena Němcová.²¹ Za vrcholné období chodského kroje se považuje doba příprav na Národopisnou výstavu československou v Praze na konci devatenáctého století. V té době se chodský kroj zřetelně rozlišil na dva typy: na kroj dolního Chodska a kroj horního Chodska, přičemž toto rozlišení odráželo rozdílné ekonomické rozdíly mezi horním a dolním Chodskem.

Chodský kroj dolního Chodska z Mrákova, které bylo v porovnání s horním Chodskem bohatší, se vyznačuje naškrobenými rukávci a černým šátkem s pestrobarevnými výšivkami. Mužský kroj dolního Chodska byl rovněž bohatě vyšíván. Kroj horního Chodska z Postřekova, Chodova a Klenčí byl méně nákladný, úzké rukávce sahaly až k zápěstí, často se nosil červený šátek a na ženském kroji byly paličkované krajky.

Mezi typické části ženského chodského kroje patří flámiška (jupka) a kanduš (sukně), které jsou ušity z veselých barev, v době smutku z modré a černé barvy. Flámiška má nízký límeček s řadou veselých knoflíků. Vše doplňuje zástěra – fěrtuch uvázaná vepředu, červený lajblík (živůtek), červené punčochy, bůtky a barevný šátek.

Mužský kroj se vyznačuje krátkými žlutými, původně koženými kalhoty, zvanými praštěnky, bílou košilí, modrým soukenným lajblíkem – vestou, bílými punčochy, střevicemi a vysokými černými holínkami. Typickou součástí kroje je šerka, dlouhý kabát zdobený černým lemováním a bílým vyšíváním. Pokrývku hlavy tvoří černý široký klobouk, nebo vydrovka – kulatá čepice z vydří kůže.

Chodské kroje se na Chodsku stále nosí, především při náboženských slavnostech například svátek Božího těla v Mrákově či během chodských slavností. V některých vsích (Mrákov, Postřekov, Starý Klíčov) nosí kroj při běžných příležitostech převážně staré ženy.

Obyvatele Chodska – Chodové mluvili a doposud mluví vlastním chodským nářečím zvaným bulačina. Svérázným rázem chodské kultury se vyznačují chodské písně, říkanky a chodská hudba, pro kterou jsou typické dudy, housle a klarinet.

²¹VOGELTANZ, J. A kol: Naše Chodsko, Praha 1990, s. 121.

4.4. SOCIOEKONOMICKÁ CHARAKTERISTIKA REGIONU CHODSKA

Územím Chodska procházely dvě staré zemské obchodní stezky, které byly již od pravěku obchodní spojnici mezi Čechami a německým Bavorskem. První stezkou byla tzv. Klenečská branka vedoucí přes Klenci pod Čerchovem a druhou cestou byla cesta jdoucí přes Všeruby, Brůdek a Kdyni do Domažlic. Obchodní stezky spojovaly Čechy s německým Řeznem, jedním z nejdůležitějších obchodních a kulturních center jižního Bavorska. Na obou cestách vznikly již v druhé polovině desátého století celní stanice. V blízkosti stezek vznikl pomezí knížecí hrad a chodské vesnice, jejichž obyvatelé měli chránit obchodníky a vybírat od nich clo.

Obyvatelé Chodska se živili nejen ochranou stezek a hranic, ale rovněž i zemědělstvím, které představovalo pro většinu obyvatel hlavní zdroj obživy, i přes to že Chodsko není příliš úrodným krajem. Převážnou většinu zemědělských plodin tvořily brambory, řepa a len. Nezanedbatelným zdrojem obživy bylo rovněž dřevo, které se stalo hlavním materiálem při stavbě domů a hospodářských budov, předmětů denní potřeby, náradí, nástrojů a hraček. Ve vesnicích si mnozí obyvatelé také přivydělávali tkaním látek, paličkováním, spřádali nitě na kolovratu, vyráběli dřeváky, vázali košťata a pletli košíky.

Od třináctého století začala kolonizace německého obyvatelstva území Českého lesa a následná germanizace vsí a obyvatel trvající do poloviny sedmnáctého století. Chodsko se i přes sílící germanizaci stalo jediným ryze českým územím, které bylo osídleno českým obyvatelstvem a které si uchovalo svoji vlastní řeč tzv. bulačinu.

Na počátku devatenáctého století se vytvářejí první průmyslová centra v Peci pod Čerchovem, kde byla založena sklárna a poté brusírna zrcadel, v Klenci pod Čerchovem vznikla továrna na keramiku a hrnčířinu, v Kolovči se od sedmnáctého století vyrábělo keramické nádobí, dále zde vznikla sirkárna přeměněná později na výrobu kartáčů a Domažlice proslula výroba tkalounů. Nejprůmyslovějším městem Chodska byla Kdyně s přádelnou založenou roku 1769, jedna z prvních v českých a rakouských zemích, vyrábějící mlynářská plátýnka a vlněné látky. Přádelna byla zmodernizovaná v druhé polovině devatenáctého století a fungovala až do devadesátých let dvacátého století, kdy zanikla.

Po roce 1948 byly veškeré podniky zestátněny a přeměněny na státní podniky. V Domažlicích byl jedním z největších zaměstnavatelů podnik Desto vyrábějící vysokozdvížné vozíky, textilní družstvo Hodeta, ve Kdyni byl závod Přádelny česané výroby a strojírenský závod Elitex vyrábějící textilní přístroje. Tradici výroby chodské keramiky převzalo družstvo Chodovia. Většina těchto podniků po pádu komunistického režimu zkrachovala a v současné době se chodský region potýká s nezaměstnaností, přičemž řada obyvatel dojíždí za prací do Německa, Plzně či Klatov.

4.5. NÁBOŽENSKÁ CHARAKTERISTIKA CHODSKA

Sousedství řezenského katolického biskupství mělo rozhodující vliv na christianizaci Chodska, kde dominovalo římsko-katolické náboženství, které bylo podporováno

augustiniánským klášteřem v Domařlicích založeným roku 1287 a pivoňským klášteřem. Mezi centra katolického řivota Chodska patřily kostel Panny Marie v Loučimi, votivní kostel svatého Václava ve Vřerubech, kostel svatého Jakuba a kostel Zvěstování Panny Marie v Domařlicích a kostel svatého Martina v Klenči pod Čerchovem. V celém kraji se nacházelo mnoho křířů, bořích muk, kaplí a kapliček.

5. CÍRKEVNÍ STAVBY A JEJICH HISTORIE

Církevní stavby měly v průběhu staletí nejen funkci sakrální, ale byly rovněž i kulturními středisky, ve kterých se zrcadlilo umění dané oblasti, doby a základní liturgické předpisy určitého nábořenství. Řadu církevních staven lze nalézt nejen ve městech a vesnicích, ale rovněž i na rozcestích a křiřovatkách, které měly pohanský kultovní význam.

Typologie církevních staveb podle J. Rozehnalové²²

A. stavby sakrálního charakteru:

- farní (děkanské, biskupské) kostely
- filiální kostely a kaple
- poutní kostely a kaple
- hřbitovní kostely a kaple
- klášterní kostely a kaple
- drobná architektura
- hřbitovy

B. stavby profánního charakteru:

- klášterní obytné a hospodářské budovy
- fary
- pastorační a společenská centra
- centra pro mládeř, internáty a domovy mládeře
- řkoly, vzdělávací a výchovná zařízení
- nemocnice
- léčebny dlouhodobě nemocných, domovy pro fyzicky i mentálně postižené
- stacionáře pro staré lidi
- azylové domy, budovy charity
- hospodářské objekty

²²ROZEHNALOVÁ, E. – TOMÍŠKOVÁ, M.: Církevní stavby. Ústav územního rozvoje, Brno 1995, s. 24.

Toto rozdělení není přesně rozdělené, protože řada profánních a sakrálních objektů jsou funkčně i typologicky shodné.

Bohoslužebné objekty nekatolických církví jsou rozděleny na dvě základní skupiny církevních staveb: bohoslužebné (sakrální) objekty a stavby profánního charakteru, z nichž jsou nejužívanější soubory a objekty pro sociální a zdravotní péči a školské budovy.

Skupinu sakrálních staveb zahrnuje:²³

- kostel
- kaple
- modlitebna
- kazatelská stanice
- sborový dům
- sborová a církevní centra
- zvonice
- byt duchovního správce

5.1. DROBNÉ CÍRKEVNÍ STAVBY A JEJICH HISTORIE V ČESKÝCH ZEMÍCH

Drobné sakrální objekty jsou tradičně vnímány jako křesťanské symboly, ale důležitou roli při jejich zřizování měla předkřesťanská – pohanská tradice.²⁴ „Dosud mnozí vesničané jsou jako pohané: jeden ctí prameny aneb ohně, jiný se klaní hájům, stromům nebo kamenům, jiný oběti vzdává vrchům nebo pahorkům, jiný se modlí k hluchým a němým bůžkům, jež si sám udělal, a prosí je, aby ochraňovali jeho dům i jeho samého.“²⁵ Z daného citátu je jasné, jaký kultovní význam měly pro pohany v desátém a jedenáctém století křížovanky a rozcestí. Magický rozměr těchto míst si již uvědomoval Karel I. Veliký, který nechal stavět podél cest kříže.²⁶

V Čechách se první kříže objevují po křtu čtrnácti českých velmožů v roce 845 v Řezně. Na Moravě při zřizování křížů hrála roli cyrilometodějská misijní tradice. Až do 13. století byly kříže zhotoveny ze dřeva, avšak na konci 13. století se setkáváme již s křížovými kameny a kamennými kříži.²⁷

Během christianizace Čech a Moravy došlo k výstavbě řady drobných sakrálních objektů. Výstavba Božích muk hlavně na rozcestích byla v Čechách spojována s Boleslavem II. a svatým Vojtěchem.²⁸ Boží muka a kříže byly situovány na pohanských kultovních místech, podobně jako ustanovování řady církevních svátků. Příkladem substituce pohanských zvyků křesťanskými je umístování svatých obrazů na vzrostlé stromy u pramenů a studánek, které

²³ ROZEHNALOVÁ, E. – TOMÍŠKOVÁ, M.: Církevní stavby, s. 25.

²⁴ NUSEK, J – SVOBODA, J a kol: Příběh kapliček. Drobné sakrální objekty na Podblanicku, s. 37.

²⁵ HRDINA, F.: Kosmova kronika. Svoboda, Praha 1995, s. 19.

²⁶ SVOBODA, J: Kapličky a kříže jsou nedílnou součástí krajiny Podblanicka. Pod Bláníkem, samostatná příloha, 1997, s. 19.

²⁷ NUSEK, J – SVOBODA, J. a kol.: Příběh kapliček. Drobné sakrální objekty na Podblanicku, s. 39.

²⁸ ZÍBRT, Č: Boží muka. Český lid, č. 14, 1905, s. 300.

mělo omezit uctívání lesního kultu.²⁹ V průběhu raného středověku nadále přetrval silný kult vegetace a vodních zdrojů.

V období středověku nabyl mimořádného významu poutnictví. Sakrální objekty jako Boží muka a kříže se staly cíli procesí a slavnostních pobožností. Vrcholem poutnického kalendáře bylo po roce 1350 každoroční vystavení říšských svátostí v pražské kapli Božího těla na novoměstském tržišti. V týdnu po Velikonocích se zde scházeli u klenotů a svatých ostatků poutníci z řady zemí říše.³⁰ V husitském období v 15. století na území Čech dochází k útlumu poutí a stavbě drobných sakrálních objektů. V důsledku šíření luteránství a kalvinismu do evropských zemí neexistuje v protestantských zemích tradice Božích muk či svatých obrázků. V německém Sasku lze nalézt pouze tzv. Pestsäulen s funkcí milníků a rozcestníků.³¹

V období po bitvě na Bílé hoře a následné násilné rekatolizaci českých zemí Habsburky sehrál důležitou roli jezuitský řád, který díky své misijní činnosti podporoval stavbu drobných sakrálních objektů a obnovu a šíření kultu světců, zejména mariánského, slavení svátků a s nimi spojená četná procesí. Jejich podstatnou součástí jsou Boží muka, kapličky a kříže, u nichž se slavnostní průvod zastavuje ke krátké modlitbě.

V osmnáctém století došlo ke konečnému vítězství protireformace a konsolidaci náboženských poměrů. Vzniká řada výklenkových a prostorových kapliček, které tvoří „sakralizovanou barokní krajinu.“ V tomto období nevolnictví využíval prostý lid drobné sakrální objekty ke krátkému zastavení a modlitbě a připomenuli si: „že i tak my v tomto putování zdejšího života bídného nemáme očekávatí samých rozkoší, ale s Kristem Pánem nésti kříž, až se dostaneme do věčného odpočinutí.“³²

V poslední třetině devatenáctém století v období romantismu podnítila zájem o drobné sakrální stavby řada nově vzniklá muzea a vlastivědné spolky. Celostátně jsou vydávány vlastivědné časopisy jako Český lid, Zeitung für Österreichische Volkskunde či Časopis Klubu českých turistů. Vlastivědní badatelé jako například Jindřich Šimon Baar nebo Jan Erazím Vocel s nadšením studují a mapují drobné sakrální objekty.³³ Zásadní význam pro další zájem o tyto stavby měla Národopisná výstava československá v roce 1895, která měla zobrazit život vesničanů na konci devatenáctého století.³⁴

Vídeňský profesor Max Dvořák se zasloužil o konstituování systému památkové péče o drobné sakrální objekty. Při ministerstvu kultury a vyučování byla zřízena Centrální komise, která vydávala pravidelné zprávy, v nichž se objevují popisy těchto objektů. Na přelomu století byla zahájena práce na projektu – Soupis památek uměleckých a historických v Království Českém od pravěku do počátku devatenáctého století – s rozdělením podle

²⁹SPIRHAZEL, D.: Staré jihočeské chalupy. Vesmír, Sedlec 1992, s. 109.

³⁰EKERT, F.: Posvátní místa královského hlavního města Prahy. Dědictví svatého Jana Nepomuckého, Praha 1884, s. 42.

³¹NUSEK, J – SVOBODA, J. a kol.: Příběh kapliček. Drobné sakrální objekty na Podblanicku, s. 42.

³²ZÍBRT, Č.: Boží muka, s. 301.

³³STREUBEL, M.: Ochrana a význam terénních památek-věc veřejná. In: HÁJEK, T. (ed.): Krajina v ohrožení. Česká komora architektů, Lomnice nad Popelkou 2001, s. 173.

³⁴PETRAŇOVÁ, L. (ed.): Krajina podblanická. Muzeum okresu Benešov, Vlašim 1995, s. 6.

politických okresů. Vydavatelem se stala archeologická komise při České akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, za řízení jejího mecenáše, Josefa Hlávky. Mezi evidovanými objekty se objevily i drobné sakrální objekty.³⁵

K úpadku drobné sakrální architektury došlo po vítězném únoru roku 1948 a s ním spojené nucené kolonizace českého venkova v 50. letech a ideologické útoky proti katolické církvi a tradičnímu náboženskému životu venkova. Krajina byla násilně „desakralizována“ a sakrální objekty soustavně ničeny. Po padesátých letech došlo k uvolnění poměrů a podnícení zájmu o etnografii, sakrální architektura se stává socialistickou chráněnou památkou. V devadesátých letech dvacátého století dochází k obrodě utlumeného náboženského života na venkově a řada sakrálních staveb je revitalizována.

6. FUNKCE DROBNÝCH SAKRÁLNÍCH OBJEKTU

6.1. FUNKCE PRIMÁRNÍ

Funkce, které byly bezprostředním důvodem pro zřízení objektů, jsou primární (tradiční) a jedná se o kultovně náboženskou, memoriální, reprezentační, orientační a hraniční. Všechny ostatní, které se objevily s pozdějším vývojem, můžeme označit jako „sekundární“ (nové).³⁶

Drobné sakrální stavby sloužily k upevnování víry křesťanského obyvatelstva. Byly budovány zejména na rozcestí a v blízkosti starobylých kultovních míst, kde měly narušit přetrvávající pohanské zvyklosti, které obohacovaly o nový prvek. Již od počátku se kultovně náboženský aspekt prolínal s prvkem memoriálním, upomínajícím na danou lokalitu, úmrtí.³⁷

Zároveň objekty plnily funkci orientačního bodu, především ve volné krajině, kde signalizovaly průběh cesty a polohu rozcestí. Středověké stezky byly většinou vybudovány na pravěkých, a tak drobné sakrální stavby navazovaly na předkřesťanské symboly. Na malých lokálních stezkách byly budovány Boží muka, na křižovatkách regionálních cest kapličky, kaple a na křižovatkách dálkových cest zpravidla kostely.³⁸ Drobné sakrální stavby v sobě spojovaly funkci kultovní a orientační a připojily prvek memoriální, který se stal později při zřizování prvkem dominantním. Orientační význam získávaly objekty zbudované především jako hraniční, vymezující pozemkovou držbu.³⁹

Své postavení pevných orientačních bodů, kopírujících mnohdy pravěkou křivku stezek, si uchovávají prakticky až do osmnáctého století, kdy jsou budovány dálkové císařské cesty. Nové komunikace na mnoha místech narušily průběh tradičních stezek a řada objektů ztratila původní prostorové vazby. I přes destrukci cestní sítě v devatenáctém století při budování železnic a okresních silnic si drobné sakrální stavby udržely spojení náboženské, memoriální

³⁵STREUBEL, M.: Ochrana a význam terénních památek-věc veřejná, s. 174.

³⁶NUSEK, J – SVOBODA, J. a kol.: Příběh kapliček. Drobné sakrální objekty na Podblanicku, s. 54.

³⁷Tamtéž, s. 54.

³⁸KVĚT, R.: Základy nauky o starých stezkách. Moravské zemské muzeum, Brno 2000, s. 15.

³⁹NUSEK, J – SVOBODA, J. a kol.: Příběh kapliček. Drobné sakrální objekty na Podblanicku, s. 54.

a orientační funkce a to zejména v prostředí lokálních cest, kudy procházela procesí. Se vznikem turismu v druhé polovině devatenáctého století jsou tyto objekty kodifikovány jako orientační body novodobého poutnictví. Jako pevných bodů je využívá i rakousko-uherská armáda, která je zanáší od konce osmdesátých let do svých map. Na toto zakreslení navazují po roce 1918 i armádní kartografové Československé republiky. Sloužily nejen pro funkci pěších oddílů, ale také pro zaměřování děl. Toto využití, spadající již do kategorie funkcí sekundárních, můžeme předpokládat již pro období třicetileté války.⁴⁰

Vojenský a turistický přístup opouští pevné spojení náboženské, memoriální a orientační funkce objektů, když začíná opomíjet sakrální souvislosti v prospěch ryze geografických. Dochází k paradoxní situaci, kdy Boží muka, křížky a kapličky, zřizované pro podporu duchovního života a upomínku tragických událostí, hrají důležitou roli při vojenských operacích. Především v devatenáctém století získávají drobné sakrální stavby další funkci – reprezentační. Zřizované objekty měly napsaně upozornit na zbožnost donátora stavby, přičemž i zde zaznívá memoriální aspekt.⁴¹

6.2. FUNKCE SEKUNDÁRNÍ

Vedle funkcí primárních se objevují i funkce nové – sekundární. Historickým příkladem bylo použití křížů, Božích muk a kapliček při zaměřování děl.

6.2.1. Funkce informační

Drobné sakrální objekty nesou značnou výpovědní hodnotu o náboženském vývoji regionu. Smírčí kříže podávají cennou výpověď o mimosoudních právních zvyklostech středověku i pozdějšího období. Jejich zhotovení se stalo součástí tzv. smírčích smluv, uzavíraných mezi pachatelem a pozůstalými oběti, ve kterých byly stvrzeny všechny požadavky kladené do určitého data na viníka. Po uzavření smlouvy nesměl být pachatel zatím trestán. V momentě, kdy smlouvu přestal plnit, ztrácel ochranu a musel být zabit.⁴² Povinnost postavit smírčí kříž později ukládal pachateli, vedle finanční či naturální kompenzace, například i zemský soud.⁴³

Matriál, ze kterého je objekt zhotoven, odpovídá dané geologické lokalitě. V oblasti Chodska je mnoho kamenných Božích muk a křížů, protože v dané oblasti je několik kamenolomů.

Významnou roli sehrávají drobné sakrální stavby při indikaci bývalé cestní sítě, která se na mnoha místech podstatně měnila při budování císařských cest v osmnáctém století. Počet objektů označujících bývalé cesty se zvýšil při rozorání polí v průběhu padesátých let dvacátého století, kdy se objekty ocitají v blízkosti solitérních stromů, uprostřed polí.

⁴⁰NUSEK, J – SVOBODA, J. a kol.: Příběh kapliček. Drobné sakrální objekty na Podblanicku, s. 54.

⁴¹Tamtéž, s. 55.

⁴²Tamtéž, s. 55.

⁴³PRECLÍK, V.: Smírčí kříže. Práce. Praha 1990, s. 12.

6.2.2. Environmentální funkce

V průběhu druhé poloviny dvacátého století získaly sakrální objekty další funkci – environmentální. V padesátých letech v první etapě kolektivizace mizely remízky, meze a další zeleň. Zaniklo velké množství cest, stezek, alejí, stromových skupin a solitérů. Jedním z důsledků byla eroze půdy.⁴⁴ Při budování sakrálního objektu v blízkosti cest byl často vysazen strom (zpravidla lípa), dvojice či skupina stromů, které chránily poutníky před nepřízní počasí. Vzniká pevný svazek – sakrální stavba a strom, ve kterém tvoří kříž či kaplička dominantní roli a zeleň doprovodní složku. S procesem scelování se objekt se zelení, zbavená komunikační vazby, dostává do volné plochy a začíná plnit pouze roli významného krajinného prvku.⁴⁵ Podobně jako stromové pásy snižují jednotlivé stromy rychlost větru, zvyšují vlhkost vzduchu a zachycující v korunách prachové částice a aerosoly. Stromy se stávají útočištěm ptactva a drobné zvěře.⁴⁶

6.2.3. Funkce moderně-estetická

Vlivem romantismu v devatenáctém století byly drobné sakrální objekty vnímány jako estetický element ve volné krajině, jehož působení umocňuje lidová legenda.⁴⁷ V období národního obrození se staly Boží muka, kapličky a kříže symbolickými atributy české krajiny.⁴⁸ Po roce 1989 proniká estetický aspekt drobných sakrálních památek do krajinně ekologického kontextu a stává se součástí koncepce tzv. krajinné paměti.⁴⁹

6.3. STAVBY DROBNÉ SAKRÁLNÍ ARCHITEKTURY

6.3.1. Boží muka

Boží muka byla nejčastěji postavena ve sloupkové formě, lze rozlišit soklový sloupový dřík a kaplicový nástavec (lucerna). Původně se stavěl pouze sloup, který symbolizoval sloup, u kterého byl bičován z rozhodnutí Pontia Piláta Ježíš Kristus. První zmínka o Božích mukách pochází ze 14. století.⁵⁰ V českých zemích byla nejstarší Boží muka postavena ve 13. století, přičemž historici předpokládají, že řada Božích muk byla zřízena již v dobách panování knížete Boleslava II. a působení pražského biskupa Vojtěcha.⁵¹

Podobu sloupkových Božích muk s lucernou a křížkem na vrcholu formálně rovněž ovlivnily takzvané Totenleuchte z německého prostředí. Po typologickém ustálení Božích muk v podobě s lucernou jsou v českých zemích rovněž zapalovány ve vnitřním prostoru

⁴⁴NUSEK, J – SVOBODA, J. a kol.: Příběh kapliček. Drobné sakrální objekty na Podblanicku, s. 56.

⁴⁵SKÁLOVÁ, K.: Význam rozptýlené zeleně v krajině. Sborník vlastivědných prací z Podblanicka, č. 31, 1991, s.34.

⁴⁶MEZERA, A. a kol.: Tvorba a ochrana krajiny. Academia, Praha 1979, s. 293.

⁴⁷NUSEK, J – SVOBODA, J. a kol.: Příběh kapliček. Drobné sakrální objekty na Podblanicku, s. 57.

⁴⁸Tamtéž, s. 58.

⁴⁹Tamtéž, s. 58.

⁵⁰FROLEC, V. – VAŘEKA, J. Lidová architektura. Encyklopedie. Academia. Praha 1983, s. 20.

⁵¹ZÍBRT, Č.: O Božích mukách. Český lid, č. 31, 131, 300-301 s.

svíce, při výročí události, která vedla ke vzniku stavby či o velikonočních svátcích. Boží muka byla často vystavěna jako poděkování za uzdravení, usmíření, někdy sloužily k vymezení hranic pozemku.⁵²

Na českém území pocházejí nejstarší Boží muka ze třináctého století a jedná se o kamenný sloup ve Všetud, s lucernou otevřenou do čtyř stran.⁵³ Starší Boží muka mají hraněné dřívky, přičemž Boží muka ze Všetud tvoří výjimku, mají dřív hladce oblý.⁵⁴ Během dvou set let od patnáctého do sedmnáctého století dochází v českých zemích k rozšíření sloupkových Božích muk, jež se vyznačují bohatou vrstvou rozmanitostí. Kromě lucerny otevřené do tří světových stran se objevují muka ukončená prostou nečleněnou hlavicí, vrcholící kamenným nebo kovovým křížem. Otevřená lucerna byla postupně nahrazována hranolovitou kaplicí s reliéfními symboly umučení nebo s jednou či více nikami pro plastiky světců. Tento typ se k nám rozšířil z německých zemí od pozdního šestnáctého století do konce osmnáctého století.⁵⁵

6.3.2. Kapličky

Kapličky se v českých zemích objevují v době protireformace jako symboly obnovy zbožnosti v osmnáctém století. Kapličky se dělí na dva druhy: na objekty výklenkové a prostorové.⁵⁶ Starší výklenkové kapličky jsou tvořeny zděným hranolem, nejčastěji obdélníkového charakteru s jedním výklenkem (nikou) pro obraz či plastiku. Typ prostorový je určen pro více osob, přičemž uvnitř je malý oltářík s obrazem či soškou světce, kterému je objekt zasvěcen. V menších vesnicích byla centra zbožnosti a byla stavěna na návsi.⁵⁷

6.3.3. Zvoničky

V českých zemích se první zvoničky začaly stavět v šestnáctém století. K jejich rozšíření došlo po roce 1751, kdy Marie Terezie vydala tzv. ohňový patent, který nařizoval případný požár oznamovat zvoněním.⁵⁸ Ještě před vydáním tohoto patentu byly požáry oznamovány křikem či troubením. V roce 1787 bylo Josefem II. vydáno další nařízení tzv. řád k hlášení ohně, který přispěl k rozšíření zvoniček na českém a moravském venkově.⁵⁹ Hodiny byly nahrazeny zvonem, který určoval denní rytmus venkovského obyvatelstva. Ráno a večer zvonilo klekání, v poledne svolával zvon lidi k modlitbě Páně, oznamoval úmrtí a svolával k robotě.

⁵²NUSEK, J – SVOBODA, J. a kol. Příběh kapliček, s. 9

⁵³SCHEYBAL, J – SCHEYBALOVA, J.: Umění lidových tesařů, kameníků a sochařů v severních Čechách. Ústí nad Labem, 1985, s. 211.

⁵⁴NUSEK, J.-SVOBODA, J.: Příběh kapliček, s. 9.

⁵⁵Brockhaus Enzyklopädie 3. Bernd Verlag, Mannheim, 1987, s. 313.

⁵⁶SVOBODA, J: Kapličky a křížky jsou nedílnou součástí krajiny Podblanicka. Pod Bláníkem, samostatná příloha, 1997, s. 20.

⁵⁷VAŘEKA, J. – JIŘÍKOVSKÁ, V.: Středočeská náves, Třebíz 1979, s. 10.

⁵⁸KUČA, K: České, moravské a slezské zvonice. Libri, Praha 1995, s. 9-10.

⁵⁹NUSEK, J – SVOBODA, J. a kol.: Příběh kapliček, s. 29.

Prvním typem zvoniček jsou tzv. vidlákové zvonice, tedy rozsoše starého stromu opatřené stříškou.⁶⁰ Dalším typem jsou kulatinové konstrukce pro upevnění zvonu, kryté kuželovou či jehlancovou stříškou. Mnoho zvonů bylo vybudováno jako dřevěné či polozděné, majetnější obce zřizovaly zvonice zděné.⁶¹

6.3.4. Kříže

Stavění křížů podél cest bylo nařizováno Karlem Velikým, přičemž v Čechách se první kříže objevují po roce 845, kdy bylo čtrnáct českých velmožů pokřtěno v Řezně. V raném období se stavěly kříže dřevěné, které se nedochovaly, a až později byly zřizovány kříže kamenné. Na konci 13. století se kříž stává součástí tzv. křížových kamenů a vznikají i kříže volné, které měly smírčí a hraniční funkci.⁶² Smírčí kříže byly postaveny na místě, kde se stalo neštěstí či hrdelní zločin. Ve středověku se často uplatňoval tzv. systém smírčího práva. Pachtatel trestného činu mohl odčinit svůj čin postavením smírčího kříže na místě zločinu a musel odčinit pozůstalou rodinu. Mnohé křížové kameny se stavěly na památku přírodních pohrom či jako poděkování za skončení morové epidemie. Existuje několik typů křížů: latinský, řecký, klínový, u nejmladších objektů je častý typ maltézský, jetelový a křížkový. Křížové kameny a křížová kola nesou kříže typu latinského i řeckého. V okolí Domažlic se nejčastěji vyskytují křížové kameny.

V osmnáctém století se objevují kříže litinové, které v devatenáctém století převládají. Všechny litinové kříže nesou tělo Ježíše Krista a nad jeho hlavou je nápis INRI (Iesus Nazareus Rex Iudaeorum). Pod tělem pokračuje kříž oválným či obdélným štítkem s oslavným textem. U paty kříže se objevuje zobrazení Panny Marie, anděla či skupiny postav. Na kamenném soklu bývá udána datace a případně jméno zřizovatele.⁶³

7. Stavby drobné církevní architektury v původních jedenácti chodských vesnicích

7.1. Domažlice

Baldovská kaple – kaple zasvěcená Nejsvětější Trojici

Na baldovském návrší byla na počátku 18. století postavena barokní šestiboká kaple zasvěcená Nejsvětější Trojici. Kaple byla postavena na památku vítězství husitského vojska v bitvě u Domažlic v roce 1431.

⁶⁰SVOBODA, J: Kapličky a křížky jsou nedílnou součástí krajiny Podblanicka. Pod Blánkem, samostatná příloha, 1997, s. 24.

⁶¹KUČA, K: České, moravské a slezské zvonice, s. 11.

⁶²VÍT, J: Nejstarší podoba kříže. Dědictví koruny české. č. 3/4, 1998. S. 8-9.

⁶³SVOBODA, J: Kapličky a křížky jsou nedílnou součástí krajiny Podblanicka. Pod Blánkem, s. 24.

Kaple zasvěcená Nejsvětější Trojici – Baldov (vnitřní vybavení)

Poutní kaple svatého Vavřince na Veselé hoře

V roce 1683 postihl město Domažlice požár, tehdejší měšťané prosili o pomoc svatého Vavřince a slibovali, že při zmírnění následků požáru vystaví nad městem novou kapli. Ke stavbě kaple se ale radní neměli, a tak se iniciativy chopila domažlická měšťanka Zuzana Veselá, majitelka pozemků, na kterých měla být kaple postavena. V roce 1695 byla nejstarší historicky známá svatyně na Vavřinci, nazývané po majitelce pozemků také Veselou horou, vysvěcena. Údržba kaple byla dosti problematická, proto se původní stavba zřítla a nová, vybudovaná z jejích ruin v roce 1775, byla již v roce 1788 zrušena a odprodána na stavební materiál. Zásluhou kněze Jana Ledviny, který kapli odkoupil a odkázal městu, pod podmínkou že nebude zničena, byla v roce 1851 opět obnovena a vysvěcena. S kaplí je spjata tradice velkých vavřineckých poutí, které byly obnoveny po roce 1990. Dnes jsou spojeny s tzv. chodskými slavnostmi.⁶⁴

⁶⁴PROCHÁZKA, Z. – SVOBODOVÁ, Z.: Po skrytých stezkách Domažlicka, Beroun 2001, s. 18-19.

Poutní kaple svatého Vavřince na Veselé hoře

7.2. Draženov

Smírčí kamenný kříž

Smírčí kamenný kříž, který stával původně u silnice vedoucí z Draženova do Domažlic, je nyní umístěn napravo od cesty odbočující k rejkovickému dvoru. V blízkosti kříže bylo nalezeno množství keramiky – zlomky kachlů střepy nádob pocházející ze sedmnáctého století. Kamenný kříž je vysoký asi 80 cm. Uražené levé rameno má na starosti voják, který je ustřelil. Za trest byl uvláčen splašeným koněm. Podle jiné pověsti byl kříž postaven na památku tragické smrti ovčáka, který byl zastřelen statkářem, poté co nevinný ovčák vehnal stádo na rejkovická luka.

Kaple Panny Marie u Dobré vody nedaleko Draženova

Kaple Panny Marie u Dobré vody u Draženova

Nejmłodším poutním místem Domažlicka je zděná kaple Panny Marie u Dobré Vody u Draženova. Stejně jako Dobrá voda u Pocinovic, vznikla zdejší kaplička u studánky, jejíž údajně léčivá voda přinášela lidem zdraví. První zmínka o léčivých účincích pramene je z 19. století. Původně zde byla vybudována kaple dřevěná v roce 1800, která vyhořela, a tak byla vystavěna zděná kaple mezi lety 1880-1883. V roce 1900 byla kaple rozšířena a slavnostně vysvěcena. Na hlavním oltáři visí obraz Chodské madony namalovaný akademickým malířem Jaroslavem Špillarem. U poutní kaple bylo umístěno čtrnáct zastavení Křížové cesty, malovaných na plechu domažlickým umělcem Josefem Wimmerem.

7.3. Chodov

Kaple svatého Jana Křtitele

Barokní kaple svatého Jana Křtitele se zvoničkou byla postavena na přelomu 17 a 18. století.

Kaple svatého Jana Křtitele – Chodov

Památný kámen – křížový kámen

V horní části Chodova u hlavní silnice v prostoru Husova pomníku stojí hrubě opracovaný kamenný blok, ze kterého vystupuje znamení kříže. Původně stával na společném hrobě ruských vojáků v sadě dvora „U Hyjtmanů.“ Jiná pověst říká, že stával na místě pohřbení ruského vojáka z napoleonských válek v místech „Pod chalupami.“

Křížový kámen - Chodov

Kovářský kámen

Pod kaplí svatého Jana Křtitele při hlavní chodovské cestě je umístěna žulová deska s vytesaným reliéfem kříže, na kterém jsou dvě obtížně čitelná písmena G a S a letopočet 1672, nebo 1674. Na spodní části kamene jsou vytesány kovářské kleště, kovadlina a kladivo. Po těchto atributech se nazývá kovářský kámen či kámen kováře Kobeše z Klenčí.

Původně stával na svahu úvozu vedoucí do Klenčí pod Čerchovem v místech, kde Lomikarovi pacholci ubili klenečského kováře, který si nechtěl kupovat nekvalitní železo z panských hamrů a koval raději z pašovaného. Jiný příběh vypráví o podnapilém kováři, který zde umrzl.

7.4. Chodská Lhota

Kaple svatého Václava

Ve středu obce Chodská Lhota byla na konci devatenáctého století vybudována pravidelná čtyřboká kaple svatého Václava s litinovým křížkem datovaným k roku 1869.

Kaple svatého Václava Chodská Lhota

7.5. Klenčí pod Čerchovem

Kaple svatého Prokopa

Kapli svatého Prokopa se přezdívá dřevorubecká kaple a byla postavena na počátku dvacátého století z podnětu chodského básníka a národopisce Jana Františka Hrušky.

7.6. Mrákov

Dva smírčí kříže

Za mrákovským hřbitovem na staré cestě vedoucí do Nevolic jsou postaveny dva litinové kříže na bílých kamenných sloupcích. Kříž nese letopočet a byl vybudován nešťastnými rodiči na paměť tragické události, kdy zde v roce 1883 uhodil blesk do jejich malého syna Petra.

Smírčí kříž - Mrákov

Dva křížky

Podél silnice vedoucí od Mrákova k Tlumačovu stojí dva křížky, které mají kamenový obdélníkový podstavec s litinovým křížem s tělem ukřižovaného Ježíše Krista. Oba kříže byly vztyčeny na konci devatenáctého století a v devadesátých letech dvacátého století byly následně opraveny.

Kříž mezi obcemi Mrákov a Tlumačov

7.7. Stráž

Ve středu obce Stráž stojí malá šestiboká kaplička zasvěcená Panně Marii. Kaple byla postavena roku 1778 místním rolníkem Josefem Císlerem „ku cti svatého Vavřince.“ V kapličce je umístěn malý oltář se soškami Panny Marie. Před vchodem do kaple stojí kamenný dřík s litinovým křížem.

Kaple na návsi ve Stráži

7.8. Tlumačov

kaple Panny Marie Pomocné

Uprostřed návsi vedle rybníka stojí malá prostorová kaple zasvěcená Panně Marii Pomocné. V šestiboké kapli je umístěn malý oltářík se sochou Panny Marie. U vchodu do kaple stojí kamenný podstavec s litinovým křížem s ukřižovaným tělem Ježíše Krista.

Kaple Panny Marie Pomocné

Zdanovcův křížek

Běžný litinový kříž vsazený do kamenného soklu tzv. Zdanovcův křížek s pomístním názvem U Svaté Anny je postaven v severní části obce Tlumačov na místě bývalé vápenice, kde bylo na počátku dvacátého století při stavbě silnice vykopáno několik lidských koster. Dle pověsti se zde za napoleonských válek usídlila část francouzského vojska. Velitel, který měl u sebe pokladnu, si vybral na přespání statek zámožného sedláka Zdanovce. Pokladnu mělo hlídat šest vojáků. Zdanovec je však opilý, pokladnu ukradl, ukryl na vůz s hnojem a zakopal na své pole. Druhý den svedl Zdanovec veškerou zodpovědnost na francouzské vojáky. Velitel nařídil vojákům skákat přes otevřenou vápenici, tak dlouho, dokud do ní nespadli nebo se přiznali k tomu, co ve skutečnosti neprovedli. Při této exekuci jeden z vojáků Zdanovce proklel. Ten musel po smrti strašit. Prokletí se nevyhnulo ani Zdanovcovu statku, který měly stíhat po generace pohromy. Na sklonku osmdesátých let dvacátého století se kletba opravdu vyplnila a vyvlastněná a zchátralá budova statku byla stržena.

Smírčí kříž

Na nízkém a nepravidelném kříži je vysekaný křížek se zahrocenými konci. Původně stával v polích v Tlumačově, poté byl přemístěn do Mrákova a dnes ho lze najít na návsi v Tlumačově. Kříž byl vztyčen na památku tragické smrti ženicha Heřmana, který „si srazil hlavičku.“ Dodnes se dochovala stará kramářská balada, která se vztahovala k nešťastné smrti ženicha.

Smírčí kříž na návsi v Tlumačově

7.9. Pocinovice

Dobrá Voda u Pocinovic

Kaplička Panny Marie Sedmibolestné má osmiboký půdorys s připojeným pravoúhlým kněžištěm s předsíní. Dvě vystupující lodní části se vyznačují trojúhelníkovým štítem. Nad vstupním prostorem je umístěn malý obloukovitý zaklenutý chór. V roce 1873 byla kaple slavnostně vysvěcena.

Kaple Panny Marie Sedmibolestné – Dobrá Voda

Kaplička nad studánkou je nízká stavba čtvercového půdorysu krytá stanovou střechou s lucernou. Poutníci zde nechávali jako vděčnost za uzdravení na dřevě malované obrázky a často k němu připojili i své jméno. V roce 1908 byla na místě shořelé dřevěné kapličky postavena zděná kaple kryjící pramen vody. Ke kapli vede křížová cesta postavená z podnětu faráře Ondřeje Veseláka z Pocinovic v roce 1882.

Kaplička nad studánkou v Dobré Vodě nedaleko Pocinovic

7.10. Postřekov

Kaple svatého Jakuba Staršího

Na návsi obce Postřekov stojí novorenesanční kaple postavená z darů místních obyvatel a spolků kolem roku 1890 podle návrhu architekta Aloise Čenského. Ve středu oltáře je namalovaná postava svatého Jakuba, jehož autorem je chodský malíř Jaroslav Špillar. Při příležitosti stého výročí byla celá kaple opravena.

Kaplička Nejsvětější Trojice

Nad Postřekovem byla na počátku dvacátého století postavena malá čtyřboká kaplička Nejsvětější Trojice. Jednoduchá kamenná stavba bez dveří má malý oltář se sochou Nejsvětější Trojice.

7.11. Starý Klíčov

Kaple svatého Václava

Na návsi ve Starém Klíčově byla roku 1863 vystavěna prostorová kaple svatého Václava. Kaple má obdélníkový půdorys, na malém oltáři je umístěna socha svatého Václava na koni, patrona české země a po stranách kaple jsou staré dubové lavice pocházející ze zrušeného kláštera v Chotěšově.

Kaple svatého Václava – Starý Klíčov

7.12. Újezd

Kaple svatého Václava

Ve středu obce Újezd byla na konci devatenáctého století zbudována kaple svatého Václava.

Kaple svatého Václava v Újezdě

Smírčí kámen

Smírčí kámen s půlkruhovým ukončením je umístěn v místě bývalé brusírny „na Šlejfu“ za Trhanovem. Kříže je vytesaný na kamenné desce a jeho ramena se na konci rozšiřují. Kdysi

na tomto místě stával původní Újezd, jehož obyvatele vymýtil mor. V jeho blízkosti se nachází malý rybníček, což by podporovalo pověst existence zaniklé vesnice. Jiný příběh vysvětluje důvod vystavení smírčího kamene: „Kdysi dávno zde pásł ovčák stádo. Přepadli jej vlci, jimiž se nedokázal ubránit, a tak byl jimi zadáven.“⁶⁵

8. DOTAČNÍ PROGRAMY V RÁMCI PLZEŇSKÉHO KRAJE

8.1. DOTAČNÍ PROGRAMY PRO OBNOVU KULTURNÍCH PAMÁTEK

Většina objektů drobné sakrální architektury se nachází v dobrém stavu, některé kapličky prošly během posledních dvaceti let nákladnou rekonstrukcí. V případě smírčích křížů či kamenů by stálo za úvahu požádat o dotaci v rámci Plzeňského kraje na jejich restaurování.

Plzeňský kraj vypisuje pro rok 2014 řadu dotačních programů, z kterých je možné čerpat peníze pro zachování a obnovu kulturních památek Plzeňského kraje:

1. Zachování a obnova kulturních památek Plzeňského kraje
2. Obnova historického stavebního fondu v památkových rezervacích a zónách a staveb drobné architektury na území Plzeňského kraje

Dotační program Zachování a obnova kulturních památek Plzeňského kraje pro rok 2014 se týká poskytování dotací pro oblast péče o kulturní dědictví jako účinného nástroje k posílení hodnoty a atraktivity území Plzeňského kraje. Cílem navrhovaného dotačního programu je přispívat při obnově kulturních památek Plzeňského kraje, k zachování jejich kulturně historického charakteru a výpovědní hodnoty. Dotace budou poskytovány na stavební a restaurátorské práce přímo související se zachováním a obnovou památkové hodnoty a podstaty nemovité kulturní památky a dotace na restaurování ohrožených nemovitých kulturních památek – umělecko-řemeslných a výtvarných děl umístěných v exteriéru.⁶⁶

Dotační program Obnova historického stavebního fondu v památkových rezervacích a zónách a staveb drobné architektury na území Plzeňského kraje pro rok 2014 se týká poskytování dotací k zajištění zájmů památkové péče v regionu Plzeňského kraje. Cílem navrhovaného dotačního programu je podporovat obnovu a rehabilitaci staveb, nebo jejich částí neprohlášených za kulturní památky na území památkových rezervací a zón a staveb drobné architektury místního významu, které nejsou prohlášeny za kulturní památky. Dotace budou poskytovány na stavební a umělecko-řemeslné práce přímo související se zachováním a obnovou původního řešení nemovitostí neprohlášených za kulturní památku, ale nacházejících se na území rezervací a zón, a dotace na stavební a umělecko-řemeslné práce související přímo se záchranou a obnovou staveb drobné architektury dotvářejících kulturní krajinu, které

⁶⁵NAVRÁTIL, V. - PROCHÁZKA, Z. - HAAS, J.: Z Chodského hradu – znamenáné kameny, Domažlice 1989, s. 26.

⁶⁶ Dotační programy v oblasti památkové péče pro rok 2014 – vyhlášení pravidel [online]. Publikováno 13. 1. 2014. [Citováno 2014 – 2. 2.]. Dostupné z: <http://www.plzensky-kraj.cz/cs/clanek/dotacni-programy-v-oblasti-pamatkove-pece-pro-rok-2014-vyhlaseni-pravidel>.

nejdou prohlášeny za kulturní památky a nenacházejí se na území památkové rezervace nebo zóny.⁶⁷

8.2. PŘEHLED FINANCOVÁNÍ OPRAV OBJEKTŮ DROBNÉ SAKRÁLNÍ ARCHITEKTURY NA CHODSKU

V roce 2002 proběhla částečná rekonstrukce kaple Panny Marie Pomocné v Tlumačově, která byla financována Obecním úřadem v Tlumačově a finální cena oprav činila sto šedesát čtyři tisíc sedm set dvacet českých korun. Byla opravena kopule, vnitřek a vnější plášť kapličky.

O šest let později byla opravena střecha a fasáda poutní kapličky svatého Vavřince a celkové náklady se vyšplhaly na částku jeden milion čtyři sta čtyřicet dva tisíc českých korun. Z fondu Ministerstva kultury České republiky byla oprava dotována částkou jeden milion korun. Tuto opravu financovala farnost Domažlice a nemalá částka byla pořízena ze sbírky věřících. Oprava byla dokončena v roce 2009.

Roku 2011 byly ukončeny opravy kaple svatého Václava ve Starém Klíčově, která je v majetku obce Mrákov. Obecní úřad Mrákov získal dotaci dvě stě padesát tisíc korun českých z fondu Zachování kulturních památek PK v roce 2011 a sto tisíc českých korun z Programu stabilizace a obnovy venkova PK v roce 2010.⁶⁸ Celková částka oprav činila devět set devadesát sedm tisíc českých korun.

8.3. DOTAČNÍ PROGRAM FICHE 1 – VYTVOŘENÍ PODMÍNEK PRO ROZVOJ CESTOVNÍHO RUCHU

Bakalářská práce si klade za cíl zmapování objektů drobné sakrální architektury v původních jedenácti chodských vesnicích. Zároveň naznačuje možnosti, jak získat potřebné finanční prostředky na jejich údržbu a opravu. V současné době chybí na českém knižním trhu souhrnná publikace o drobných sakrálních objektech na Chodsku. Předložená bakalářská práce může po drobných edičních úpravách být publikována a finanční prostředky k edici turistické brožury mohou být získány z dotačního programu FICHE 1 – Vytvoření podmínek pro rozvoj cestovního ruchu. Poskytovatel této dotace je MAS Český les, o.s. - Místní akční skupina Český les, o.s. Oprávněným žadatelem mohou být: obce, svazky obcí, církve, zájmová sdružení právnických osob, podnikatelé a příspěvkové organizace zřízené obcí.⁶⁹

Cílem dotačního programu FICHE 1 a rovněž cílem publikace o drobných sakrálních stavbách na Chodsku je podpora cestovního ruchu a tedy i podpora regionálního rozvoje Chodska.

⁶⁷Tamtéž.

⁶⁸Informace o financování oprav jsou od pracovníků místních úřadů v Mrákově, Tlumačově a Domažlicích.

⁶⁹ Místní akční skupina, Česká les, o.s. [online] [Citováno 2014 – 2. 2.] Dostupné z: <http://www.masceskyles.cz/>.

9. ZÁVĚR

Objekty drobné sakrální architektury (kapličky, kaple, Boží muka, smírčí kříže) jsou svědky historické a krajinné paměti, která odráží historický vývoj v českých zemích. K místům, kde objekty stojí, se rovněž vztahují nejrůznější útvary ústní lidové slovesnosti například pověsti a legendy.

Převážná většina staveb byla v době christianizace českých zemích stavěna na původních pohanských místech souvisejících s nevysvětlitelnými přírodními úkazy či kultovními pohanskými místy. Staly se tak nejprve symboly křesťanství v krajině, jejichž význam vzrostl především v době baroka v souvislosti s násilnou rekatolizací. V této době vznikl kult svatého Jana Nepomuckého a rozšířila se tradice nejrůznějších poutí, vznikaly křížové cesty, kapličky a křížky. Do současné doby se však dochovaly stavby drobné sakrální architektury pocházející z devatenáctého a počátku dvacátého století.

Stavba a vývoj sakrálních objektů byl v mnoha regionech Čech násilně přerušen s nástupem komunismu v roce 1948. Po roce 1989 došlo k znovuzkříšení zájmu o tyto památky v řadách historiků, památkářů a krajinných architektů. Rovněž i širší veřejnost, katolická církev a nejrůznější spolky a sdružení iniciovaly opravu Božích muk, kaplí, kapliček a křížů.

Drobné sakrální stavby v sobě spojovaly funkci kultovní, orientační a připojily i prvek memoriální, který se stal později při zřizování prvkem dominantním. Orientační význam získávaly objekty zbudované především jako hraniční, vymežující pozemkovou držbu. Drobné sakrální objekty nesou rovněž značnou výpovědní hodnotu o náboženském vývoji regionu. Smírčí kříže podávají cennou výpověď o mimosoudních právních zvyklostech středověku i pozdějšího období. V období romantismu v devatenáctém století byly sakrální objekty vnímány jako estetický prvek v krajině opředený pověstmi a romantickými příběhy. V průběhu druhé poloviny dvacátého století získaly sakrální objekty další funkci – environmentální.

Předložená bakalářská práce dokazuje, že pro obyvatelé Chodska představovaly tyto drobné sakrální stavby „dědictví předků“ či byly vnímány v náboženské rovině, o které se i v době komunismu nepřestali starat i za cenu kádrových problémů. Na Chodsku se nachází nekonečné množství sakrálních objektů, což dokazuje silnou náboženskou katolickou tradici. S ohledem na četnost staveb jsem region Chodska omezila na původních jedenáct chodských vesnic - Klenčí pod Čerchovem, Postřekov, Chodov, Újezd, Draženov, Stráž, Tlumačov, Mrákov, Klíčov, Pocinovice a Chodská Lhota. V budoucnu by si zasloužila pozornost jako další odborný projekt či práce zmapování objektů drobné sakrální architektury na zbývajícím území chodského regionu.

10. Seznam použité literatury:

- BIRNER, Zdeněk. *Chodsko a Český les*. 1. vydání. Praha: Olympia. 1976. 201 s. ISBN 27-020-76.
- BROŽ, Václav. *Jihočeská Boží muka*. Národopisný věstník československý, č. 17, 1924., s. 64-67.
- FOUD, Karel. *K soupisu kamenných Božích muk na území města Plzně*, Zprávy památkové péče, č. 52, Praha 1992, s. 24-25.
- FROLEC, Václav – VAŘEKA, Josef. *Lidová architektura*. 1. vydání. Praha: Encyklopedie. Academia. 1983. 359 s. ISBN S 12549 .
- HRDINA, Karel. *Kosmova kronika*. 1. vydání. Praha: Paseka. 2005. 301 s. ISBN 80-7185-515-4.
- KALOUSOVÁ Lucie. *Chodský kroj na prahu 21. století*. 1. vydání. Domažlice: 2011. 163 s. ISBN 978-80-260-0736-4.
- KUČA, Karel. *České, moravské a slezské zvonice*. 1. vydání. Praha : Libri 1995. 302 s. ISBN 80-901579-7-1.
- KÜMPEL, B. *Církevní umění na Chodsku*. 1. vydání. Domažlice 1939. 102 s. ISBN GC 11544.
- MACHÁČEK, František. *Odkud přišli a kam došli Chodové?* In: Život Plzeňska 2, 1951, s. 24.
- MAUR, Eduard. *Chodové*. 1. vydání. Praha: 1984. 126 s. ISBN JC 984.
- MEZERA, Alois. *Tvorba a ochrana krajiny*. 1. vydání. Praha: 1979, 467 s. ISBN K 5412 .
- NAVRÁTIL, Václav - PROCHÁZKA, Zdeněk. - HAAS, Josef. *Z Chodského hradu – znamenáné kameny*. 2. vydání. Domažlice: Muzeum Chodska 1989. 26 s.
- NUSEK, Jindřich – SVOBODA, Jan a kol. *Příběh kapliček. Drobné sakrální objekty na Podblanicku*. 1. vydání. Vlašim: Český svaz ochránců přírody Vlašim 2001. 130 s. ISBN 80-86327-16-7.
- PRECLÍK, Vladimír. *Smírčí kříže*. 1. vydání. Praha: Československý spisovatel 1990. 336 s. ISBN 80-202-0174-2.
- PROCHÁZKA, Zdeněk - SVOBODOVÁ, Zuzana. *Po skrytých stezkách Domažlicka*. 1. vydání. Beroun: Nakladatelství MH 2001. 84 s. ISBN 80-238-7355-5.
- ROUBÍK, František. *Dějiny Chodů u Domažlic*. 1. vydání. Praha 1931. 666 s. ISBN GC 747.
- ROZEHNALOVÁ, Eva – TOMÍŠKOVÁ, Marie. *Církevní stavby*. 1. vydání. Brno: Ústav územního rozvoje. 1995. 167 s. ISBN 80-85124-48-3.
- SCHEYBAL, Josef Václav. *Umění lidových tesařů, kameníků a sochařů v severních Čechách*. 1. vydání. Ústí nad Labem. 1985. 344 s. ISBN S 13273 .
- SPIRHANZEL-DURIŠ, Jaroslav.: *Staré jihočeské chalupy*. 1. vydání. Sedlec: Vesmír. 2006. 131 s. ISBN 80-903085-9-7.
- STREUBEL, Miroslav. *Ochrana a význam terénních památek-věc veřejná*. In: HÁJEK, T. (ed.): *Krajina v ohrožení*. Lomnice nad Popelkou: Česká komora architektů. 2001.
- SVOBODA, Jan. *Kapličky a kříže jsou nedílnou součástí krajiny Podblanicka*. Pod Bláníkem, samostatná příloha, 1997. ISBN IaC22138.

TEPLÝ, Zdeněk. *Z nejstarších dějin Kdyňska*. In: Kdyňsko, Kdyně 1941, s. 95-100.
TUREK, Rudolf. *Čechy na úsvitě dějin*. 1. vydání. Praha: 1963. 335 s. ISBN D 7689.
VAŘEKA, Josef. *Středočeská náves*. 1. vydání. Třebíz: 1979. 55 s. ISBN S 16551.
VANČURA, Jindřich. *Dějiny někdejšího královského města Klatov I*. 1. vydání. Klatovy: Město Klatovy 1927. 590 s.
VÍT, Jaroslav. Nejstarší podoba kříže. Dědictví koruny české. č. 3/4, 1998. s. 8-9.
VOGELTANZ, Jan a kol. *Naše Chodsko*. 1. vydání. Praha 1990. 721 s. ISBN 59-379-88.
ZÍBRT, Čeněk. Boží muka. Český lid, č. 14, 1905. ISBN 1905 N 19.

Seznam internetových odkazů:

Dotační programy v oblasti památkové péče pro rok 2014 – vyhlášení pravidel [online].
Publikováno 13. 1. 2014. [Citováno 2014 – 2. 2.]. Dostupné z: <http://www.plzensky-kraj.cz/cs/clanek/dotacni-programy-v-oblasti-pamatkove-pece-pro-rok-2014-vyhlaseni-pravidel>.

PROCHÁZKA, Zdeněk. *Historie města Domažlice [online]. Publikováno 22. 2. 2002. [Citováno 2013 – 09. 1.]. Dostupné z: <http://www.domazlice.info/o-domazlicich/hranicni-mesto-domazlice.html>.*

Místní akční skupina, Česká les, o.s. [online] [Citováno 2014 – 2. 2.] Dostupné z: <http://www.masceskyles.cz/>.